

ПОДАТКОВА КОМПОНЕНТА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Обгрунтовано основні напрями поліпшення дохідної бази місцевих бюджетів України, включаючи бюджет Тернопільської області.

Ключові слова: податки, податкова система, податкове законодавство, Податковий кодекс
The main ways of improving the revenue base of local budgets in Ukraine, including the budget Ternopil region.

Keywords: taxes, tax system, tax legislation, Internal revenue code.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку економіки механізм формування дієвої бюджетної системи тісно пов'язаний з рівнем бюджетної самостійності місцевих органів влади та з урахуванням податкового потенціалу кожного регіону. Адже важливою складовою бюджетної політики є процес виконання місцевих бюджетів, від якого залежить забезпечення фінансування стратегічних галузей економіки.

З 1 січня 2011 р. у зв'язку з прийняттям норм Податкового кодексу України та новою редакцією Бюджетного кодексу України особливу увагу потрібно приділити проблемі формування всіх місцевих бюджетів, оскільки, значно зменшилась кількість податків і зборів (загальнонаціональних податків – з 29 до 17, місцевих податків і зборів – з 14 до 5). Також у Податковому кодексі України змінено структуру податків та податкових платежів, удосконалено окремі види податків та зборів, принципи та норми їх адміністрування. Важливим є і те, що до місцевих податків і зборів належить: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; збір за запровадження деяких видів підприємницької діяльності; туристичний збір, які замінили 18 місцевих податків та зборів, встановлених попередніми законодавчими актами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Актуальність дослідження сьогодні не викликає жодного сумніву. Більше того, питання формування місцевих бюджетів є предметом гострих наукових дискусій більшості вітчизняних учених-економістів, зокрема, О. Д. Василюком, В. М. Гейцем, В. Г. Дем'янишином, О. П. Кириленко, В. І. Кравченком, А. І. Крисоватим, І. О. Луніною, В. М. Опаріним, Ю. В. Пасічником, С. І. Юрієм та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-теоретичних підходів щодо поліпшення власної дохідної бази місцевих бюджетів.

Виклад матеріалу дослідження. Після прийняття Бюджетного кодексу України з 2001 р. обсяг податкових надходжень характеризується позитивною динамікою, хоча їхня частка у загальному обсязі доходів є незначною.

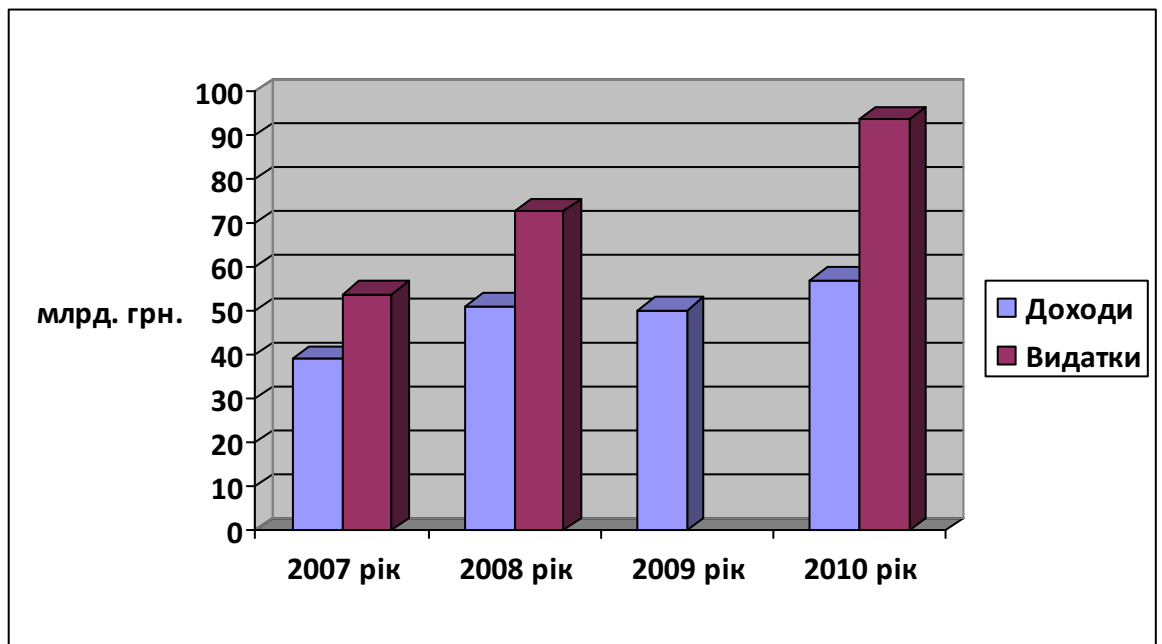
Згідно з прогнозом Міністерства фінансів України доходи місцевих бюджетів на 2011 рік становитимуть 81,0 млрд. грн. (без урахування трансфертів), що на 3,7% або 3,1 млрд. грн. менше затвердженого місцевими радами на 2010 рік. Одним із чинників зменшення доходів загального фонду є передача 50% надходжень податку на доходи фізичних осіб, що сплачують на території міста Києва (близько 6,0 млрд. грн.) до доходів державного бюджету. Оптимізація кількості податків згідно Податкового кодексу України вплинула на обсяг надходжень від місцевих податків і зборів, які зменшено на 23,6% до 646,5 млн. грн.

Поряд з цим прогноз надходжень від сплати податку з доходів фізичних осіб становить 52,1 млрд. грн., що у співставних умовах на 12,9% більше за обсяги затверджені місцевими радами на 2010 рік. Водночас розміри показників, що безпосередньо впливають на надходження податку з доходів фізичних осіб – мінімальна заробітна плата та

прожитковий мінімум на одну працездатну особу було підвищено в середньорічному вимірі на 8,4%. За таких умов, на нашу думку, план обсягу надходжень від податку з доходів фізичних осіб є реалістичним.

У зв'язку з прийняттям змін до Бюджетного кодексу України єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва (1,8 млрд. грн.) перенесено до бюджету розвитку місцевих бюджетів. Це позитивно вплинуло на збільшення надходжень до бюджету розвитку місцевих бюджетів до 4,2 млрд. грн., що на 40% більше очікуваного виконання 2010 р.

Аналіз стану місцевих бюджетів у 2010 р. в порівнянні з попередніми роками свідчить про негативні тенденції. Місцеві бюджети недостатньо забезпечують можливості реалізації функцій і завдань, які покладаються на органи місцевого самоврядування, головним завданням яких є поліпшення якості життя відповідних територіальних громад в цілому та окремих членів зокрема. Про що свідчить динаміка питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України протягом 2007 – 2010 рр. (рис. 1).

Рис. 1. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України за 2007– 2010 рр*

*Складено автором на основі [3]

Чинна система податків і зборів в Україні не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування, тому потребує свого реформування. Саме у процесі реформування місцевого оподаткування ми повинні опиратися на досвід країн із розвинутою ринковою і перехідною економікою, при цьому враховуючи вітчизняні особливості. Характерними рисами сучасних місцевих податків зарубіжних країн є їх множинність, регресивність, широке охоплення платників. Загальна кількість місцевих податків в окремих країнах досить значна і відповідно їхня роль у формуванні доходів місцевих бюджетів є суттєвою.

У більшості розвинених країн світу місцеві податки та збори становлять 5-30% усіх податкових надходжень до зведених бюджетів. В Японії місцеві податки та збори сягають 35% доходів органів місцевого самоврядування, Великобританії – 37 %, Німеччині – 46 %, Франції – 67 %, США – 66 %. У країнах ЄС основними є такі види місцевих податків та зборів: збори за надання послуг місцевими органами влади (зокрема, за водопостачання, користування громадським транспортом); доходи від місцевої комунальної власності (від оренди чи продажу комунального майна); податки та внески до соціальних фондів. До місцевих віднесено податки на туризм, торгівлю, утримання тварин, комерційні оголошення, володіння транспортними засобами, дари і спадщину, місця паркування, на гральні автомати, мита, використання місцевої символіки. Найбільшими за питомою вагою серед місцевих податків та зборів є місцевий корпоративний податок, місцевий податок з доходів,

податок на нерухомість. Місцевий корпоративний податок складає від 20% надходжень до місцевих бюджетів у Португалії та Іспанії, до 90 % у Люксембурзі. В Італії найважливішим місцевим податком є прибутковий. У Франції основними податками до місцевих бюджетів є податок на житло, промисловий податок, земельний та податок з будівель, у Швеції – на доходи громадян, в Японії – підприємницький (з прибутку) та корпоративний муніципальний податок. Частка інших податків дуже незначна, окрім податку на здійснення операцій з нерухомістю, податку на спадщину та податку з власників транспортних засобів [4,с. 44].

Земельний податок і податок на майно фізичних осіб віднесені до місцевих у Російській Федерації. До регіональних податків належать податок на майно організацій, податок на гральний бізнес та транспортний податок. Винятково муніципальним, тобто таким, що надходить до місцевого бюджету, у країнах ЄС, є податок на нерухомість. Податок на нерухомість як місцевий порівняно недавно введено у Польщі, Чехії, Угорщині, Словенії. У Великобританії це основний місцевий податок, який має найбільшу питому вагу у структурі надходжень, він включає і плату за землю. Питома вага даного податку у власних надходженнях місцевих бюджетів становить від 10% у Данії, Фінляндії, Греції, Люксембургу до 50 % у Бельгії, Латвії, Литві, Польщі, Словаччині, Словенії, Іспанії і майже 100 % у Великобританії, Естонії, Ірландії. Об'єктом оподаткування є земля та споруди [4,с.72].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, до місцевих податків можуть відноситися такі платежі як податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, податок із власників транспортних засобів. В Україні ці податки відносяться до загальнодержавних, але відповідно до Бюджетного Кодексу України повністю зараховуються до місцевих бюджетів. Наявність власних та закріплених доходів місцевих бюджетів в Україні обумовлює особливості бюджетування на рівні територіальних громад та їхніх об'єднань.

Згідно даних Міністерства фінансів України, обсяг доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів по м. Тернополю доведено в розмірі 224952,0 тис. грн., що становить 110,8 відсотків до планового показника 2010 р. (скорегованого, згідно нового Бюджетного кодексу) і 114,9 відсотків до очікуваних надходжень за звітний період. Доведена цифра доходів I-го кошика є напруженою, однак при здійсненні заходів, направлених на легалізацію доходів та майна, одержаних з порушенням податкового законодавства, цілком реальною до виконання.

За розрахунками Міністерства фінансів України видатки Тернопільського міського бюджету, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів на 2011 р. передбачені в сумі 314027,0 тис. грн., а з врахуванням розподіленого обсягу видатків на розвиток соціально-культурної сфери – 327112,9 тис. грн.

Згідно з розрахунками управління фінансів та бюджету потреба на соціально-культурну сферу та державне управління складає 404086,2 тис.грн., в тому числі по соціально-захищених статтях та енергоносіях – 365724,2 тис.грн. або 111,8 відсотків до обсягів Міністерства фінансів України та 90,5 відсотків до обґрунтованої нами потреби. Розрахункова потреба для оплати за енергоносії, продукти харчування та медикаменти складає – 58646,2 тис. грн. або 17,9 відсотків до розрахунків Міністерства фінансів України.

Отже, розрахункові показники Міністерства фінансів України не можуть забезпечити нормального функціонування установ галузей, належного їх поточного утримання, не говорячи вже про капітальні видатки, які вкрай необхідні і не передбачені контрольною цифрою Міністерства фінансів України вже протягом багатьох років.

У складі дохідної частини бюджету вагоме місце посідають податкові надходження, серед яких ключова роль належить податку на доходи фізичних осіб, надходження якого в 2011 р. плануються в сумі 175,8 млн. грн., або 88,6 % від усіх податкових платежів бюджету. Що стосується інших податків та зборів, то їх частка в доходах бюджету області відносно невелика – 11,4%. Пріоритетне значення тут надається платі за ліцензії на певні види господарської діяльності – 14,7 млн. грн., вагому частку становить також збір за спеціальне водокористування – 2,5 млн. грн.

Відповідно до звітів районних податкових інспекцій області податкові надходження до бюджету Тернопільщини в 2010 р. перевищували планові показники. Так, зокрема варто відзначити високу активність адміністрування податків і зборів у Борщівському, Гусятинському, Збаразькому та Шумському районах, оскільки до їх бюджетів надійшло платежів на 7% більше, ніж прогнозувалося. Дещо менша активність спостерігалась у Бережанському – 0,1 %, Заліщицькому – 1,4% та Лановецькому – 2,5 % районах. Загалом податковою адміністрацією було зібрано в районах області майже 630 млн. грн. податків і зборів.

У 2010 р. особливу увагу податкові органи приділяли питанням детінізації трудових відносин на ринку праці. За минулий рік було проведено 1647 рейдів, які охопили 6554 суб'єкти господарської діяльності. Виявлено 2734 не облікових найманих працівники, яким було виплачено прихованих доходів на загальну суму 1,6 млн. грн., у результаті чого до обласного бюджету додатково надійшло 231,3 тис. грн.. податку з доходів фізичних осіб.

Про вплив податкової реформи на формування доходної бази місцевими бюджетами Тернопільської області можна судити уже виходячи з того, що у 2010 році до місцевих бюджетів надійшло 711,3 млн. грн. податків і зборів. Порівняно з попереднім роком місцеві бюджети були наповнені на 102,6 млн. грн. або на 17% більше. Доходи місцевих бюджетів зросли по всіх районах та по Тернополю, найбільший приріст спостерігається у Буцацькому районі – на 28,7%, Гусятинському – на 25,8%, Шумському – на 24,1%.

Вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів є орендна плата за землю. Так, надходження орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності від юридичних осіб в січні-грудні 2010 року склали 32 млн. грн. Разом з тим, продовжують мати місце факти невідповідності розміру орендної плати вимогам статті 21 Закону України «Про оренду землі».[1] Станом на 01.01.2011 в цілому по області залишаються діючими 25 договорів оренди земельних ділянок, у яких розмір орендної плати нижчий трикратного розміру земельного податку.

Відтак для забезпечення раціонального використання земельних ділянок державної і комунальної власності, збільшення надходжень плати за землю, Державна податкова адміністрація в Тернопільській області пропонує органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування надавати в оренду земельні ділянки на конкурентних засадах та провести інвентаризацію укладених договорів оренди земельних ділянок.

Станом на 01.02.2011 року податковий борг суб'єктів господарювання Тернопільської області до зведеного бюджету склав 103,7 млн. грн. Податковий борг платників, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, становить 56,8 млн. грн., що складає 55% від загальної суми боргу. Впродовж січня цього року погашено податковий борг до зведеного бюджету у розмірі 10,6 млн. грн. Аналіз результатів впливу реформування податкової системи у зв'язку із впровадженням в дію з 2011 р. норм Податкового кодексу невід'ємно пов'язаний із змінами порядку зарахування та розподілу платежів між державним та місцевими бюджетами, внесеними новим Бюджетним кодексом. Загалом можна констатувати, що більшість положень Податкового кодексу спрямована на підвищення інвестиційної складової діяльності платників податків, стимулювання використання в господарській діяльності енергозберігаючих технологій та унеможливлення застосування найбільш поширених схем ухилення від оподаткування, які мали місце на практиці до цього часу. Здійснити ж аналіз реальних результатів впливу реформування податкової системи на стан надходжень до бюджетів можна буде найшвидше за підсумками другого-третього кварталів, коли буде проводитись декларування податкових зобов'язань за результатами господарської діяльності поточного року».

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що вдосконалення практики наповнення й виконання місцевих бюджетів України, включаючи бюджет Тернопільської області як у частині фіскальної мобілізації фінансових ресурсів, так і їх цільового й ефективного витрачання потребує здійснення низки заходів. Зокрема, для поліпшення доходної бази бюджету пропонується:

- 1) збільшити фінансові нормативи бюджетної забезпеченості відповідно до зростання

ВВП у країні;

2) з метою підвищення рівня зайнятості населення і розширення бази податку на доходи фізичних осіб доцільно ввести спеціальні додаткові стимули для інвестиційно – інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, розвитку малого підприємництва й експорту високотехнологічної продукції, використовувати місцеві позики як одне з найдемократичніших джерел у структурі доходів місцевих бюджетів;

3) вдосконалити систему регулювання міжбюджетних відносин за рахунок поліпшення механізму надання дотацій вирівнювання та субвенцій на реалізацію програм соціального захисту населення;

4) посилити громадський контроль за дотриманням органами місцевого самоврядування норм бюджетно – податкового законодавства, а відтак підвищити ефективність управління бюджетними коштами.

Література

1. Закон України «Про оренду землі»// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=161>-
2. Юрій С. І. Податкова компонента формування місцевих бюджетів у Тернопільській області./ Юрій С. І., Крисоватий А. І. // Вільне життя. – 2011. – №10. – С.3.
3. Звіти про виконання Державного бюджету України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>
4. Литвиненко Я. В., Якушик І. Д. Податкові системи зарубіжних країн: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Міжрегіональна академія управління персоналом. – К. : МАУП, 2004. – 208 с.